

Др Даница Д. Појов, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
drorov@pf.uns.ac.rs

ПОЈАМ И ПРЕДМЕТ ПРАВА ПЛОДОУЖИВАЊА У ПРЕДНАЦРТУ ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹

Сажетак: Право плодоуживања је, временски ограничено, најшире право употребе и прибирања плодова са које ствари (послужно добро) уз очување њене суштинције. Предмет права плодоуживања могу бити ствари, права, имовина или имовинска целина као и заоставштина или њен аликвотни део како је предложено у Преднацрту Грађанског законика. Плодоуживање обухвата и припадке, производе и прираци је послужно добра као и користи које оно даје, ако стране иако уговоре или ако законом није предвиђено нешто друго. Ствар као предмет плодоуживања може да буде покрећна или непокрећна, али мора да буде непокротна. Може се конститиуисати и плодоуживање на покротним стварима, (неправо плодоуживање), али за њега важе посебна правила. Права као предмет плодоуживања, морају да буду преносива имовинска права која се могу непосредно или посредно користи. Преднацртом Грађанског законика се предлаже да заоставштина или њен аликвотни део могу бити предмет плодоуживања, јер је чине ствари и права као део имовине или имовинске целине. У раду се даље разматра начин прибирања плодова које даје послужно добро. Плодоуживање као свеобухватно и искључиво право личне службености је временски ограничено. Ако је конституисано у користи физичког лица, може трајати најдуже до краја његовог живота, ако се уговором или завештањем не предвиди краћи рок. За равно лице се у Преднацрту Грађанског законика предвиђа да траје до престанка равног лица, а најдуже 50. година.

Кључне речи: појам права плодоуживања, предмет права плодоуживања, неправо плодоуживање, прибирање плодова, трајање плодоуживања.

¹ Рад је настао као резултат истраживања на пројекту „Правна традиција и нови правни изазови,“ чији је носилац Правни факултет у Новом Саду.

1. ПОЈАМ ПРАВА ПЛОДОУЖИВАЊА

Плодоуживање (*ususfructus*) је стварно право које овлашћује плодоуживаоца на свеобухватну употребу и убирање плодова са туђе ствари, без права захватања супстанције послужног добра². Ова дефиниција потиче од римског правника Paulusa: „*Usus fructus est ius alienis rebus utendi, fruendi, salva rerum substantia*“.³

Има мишљења да је Гајева (2.9.3.) дефиниција плодоуживања, као *ius utendi, fruendi* прецизнија, јер обухвата и право коришћења ствари које омогућава извлачење прихода од ствари који се не могу третирати као плодови (на пример вађење песка, камена итд.) јер се њима задире у суштину, супстанцију ствари.⁴

Плодоуживање је стварно, неутуђиво, ненаследиво право најпотпунијег коришћења туђе покретне или непокретне ствари без повреде њене суштине.⁵

Ususfructus је стварно право уживати туђу ствар без ограничења чувајући њену суштину. *Ususfructus*, обухвата у себи право потпуне употребе ствари и право на све плодове без обзира на своје потребе.⁶ Овом дефиницијом плодоуживања према којој плодоуживалац има право потпуне употребе ствари и право на све плодове „без обзира на своје потребе“ наглашена је разлика у односу на другу личну службеност, право употребе, чији титулар има овлашћење да употребљава послужну ствар и прибира плодове у границама својих потреба и потреба чланова своје породице.⁷

Према Српском грађанском закону из 1844. године, плодоуживање и друге личне службености регулисане су у оквиру главе осам: „О служностима (сервитутима),“ на следећи начин: „Коме припада право на уживање туђе ствари, онај може туђу ствар, само суштину њену не нарушавајући без сваког ограничења уживати“.⁸ И Аустријски грађански законик (§509), садржи идентичну дефиницију права плодоуживања.

Општи имовински законик за Црну Гору из 1888. године садржавао је обухватнију дефиницију плодоуживања: „Ко има право да ужива неку туђу ствар (добро, имање), он је уопште властан све плодове и дохотке као госпо-

² Радмила Ковачевић Куштримовић, Мирослав Лазић, *Сиварно право*, Ниш 2009, 189.

³ D.7.1.1. *Paulus libro tertio ad Vitellium*.

⁴ Fritz Schultz, *Classical Roman Law*, Oxford 1969, 386, цитирано према, Обрад Станојевић, *Римско право* Београд 1999, 226.

⁵ Драгољуб Стојановић, *Сиварно право*, Крагујевац 1998, 19. По проф. Д. Стојановићу ово је другим речима преведена горе наведена дефиниција Paulusa

⁶ Чедо Рајачић, *Сиварно право* Загреб 1956, 356.

⁷ Ова техника регулисања плодоуживања преузета је из Немачког грађанског законика, пар. 1090-1093. Детаљније вид. Karl-Heinz Schwab, Hanns Prutting, *Sachenrecht*, 32 Aufl., Beck, München 2006, 357-359.

⁸ § 374.

дар од ње примати и њоме се најпотпуније користовати, ма како имућан био. Поред свега тога, ипак, он треба да суштину ствари, на којој је право уживања, уздржи у њеној потпуној цјелини.“⁹ У шестом делу Кодификације „Објашњења, одређења, допуне“ наводи се:“ Право уживања, и ако је везано лично за уживаоца те га он на другога не може пренјети, ипак, у колико је законито постављено, има потпуни значај стварног права као и свако друго послужје; шта више, уживање је најопширнија врста права послужја“.¹⁰

Норме о плодуживању из ових законика примењивале су се све до завршетка Другог светског рата када су Законом о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. и за време непријатељске окупације¹¹ проглашене неважећим и могле су се примењивати само под условима из члана 4. поменутог Закона. У покушају кодификовања материје грађанског права после Другог светског рата која је само делимично била извршена¹², плодуживање као и остале личне службености није било посебно регулисано. Доношењем Закона о основним својинско-правним односима,¹³ који од измена Закона из 1996. године,¹⁴ носи назив Закон о основама својинско-правних односа (ЗОСПО), плодуживање је и даље остало нерегулисано. У Глави III ЗОСПО под насловом „Право службености“ регулишу се само стварне службености, али не и личне службености и стварни терети¹⁵. У чл. 60. Закона наводи се: „Право плодуживања, употребе и право становања, као и право стварног терета уређује се законом“, чиме је њихово регулисање препуштено републичком односно покрајинском законодавству иако су у првобитном тексту Нацрта ЗОСПО били регулисани и право плодуживања, право употребе и право становања. У вези тога се у „Образложењу Предлога ЗОСПО“ наводило:“ Разлог за овакав став је у томе што се многе личне службености, као што су, право употребе и право становања, у неким крајевима земље уопште не заснивају. Што се тиче права плодуживања, оно је веома детаљно регулисано републичким прописима о наслеђивању, као и стварни терети код уговора о доживотном издржавању, па уколико је потребно још нешто код ових института додати, о томе ће одлучивати свака република односно аутономна покрајина“.¹⁶

⁹ Општи имовински законик за Црну Гору, чл. 156.

¹⁰ *Ibid.*, чл. 859.

¹¹ *Службени листи ФНРЈ* бр.86/46.

¹² Душан Николић, *Увод у систем грађанског права*, Нови Сад 2013,171.

¹³ Закон о основним својинско-правним односима, *Службени листи СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90.

¹⁴ *Службени листи СРЈ*, бр.29/96, измене у *Службени гласник РС*, бр. 115/05 (даље ЗОСПО).

¹⁵ Даница Попов, *Начела стварних службености*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2014,117.

¹⁶ Опширније, Борис Визнер, *Коментар Закона о основним власничко-правним односима*, Загреб 1980, 305.

Законску регулативу прва плодоуживања одредило је и схватање да личне службености не представљају основни својинско-правни однос, насупрот стварним службеностима. Остало је да се на плодоуживање и остале личне службености примењују предатна правна правила.¹⁷

Разлози који су утицали на умањење значаја плодоуживања у нашем праву су између осталог и значајне промене у својинским облицима насталих после Другог светског рата (доминантан облик својине представљала је социјалистичка, државна, колективна својина), што је у супротности са суштином плодоуживања које претпоставља приватну својину и слободно располагање њоме. Приватна својина која је била маргинализована, као реликт прошлости који је требало да нестане, као и ограничење с обзором на објект (пољопривредно земљиште и стамбени максимум) и ограничење садржине права својине, нарочито права располагања, утицали су на умањење значаја права плодоуживања.

Други разлог који је утицао на скоро ишчезавање овог правног института налазио се у промени која је настала у породичном и наследном праву у послератним годинама па је престала и потреба за постојањем плодоуживања предвиђеним у предатним прописима (удовички ужитак § 413, 414 СГЗ, и ужитак мужа на миразним добрима жене (§ 766, 767 СГЗ, као и плодоуживање родитеља на посебној имовини малолетног детета § 122 СГЗ).¹⁸

Плодоуживање као запостављени правни институт доживљава афирмацију у транзиционом периоду у којем се налази Србија, после распада СФР Југославије; напуштањем социјалистичког друштвено економског уређења и преласком на савремени тржишни модел привређивања са доминантном приватном својином. У том смислу интензивно се ради на доношењу законика којима се афирмише европски модел уређења стварног права који се огледа у покушају кодификације стварног права изразом *Нацрта Закона о својини и другим стварним правима*¹⁹ као и свеобухватне кодификације грађанског права изразом *Преднацрта Грађанског законика Републике Србије*²⁰.

¹⁷ Радмила Ковачевић Куштримовић, „Плодоуживање и наше право“, *Правни животи* 10/1996, 111.

¹⁸ *Ibid.*, 114. и Мирослав Лазић, „Модеран нацрт права личних службености у праву Србије“, *Актуелна питања грађанске кодификација*, Зборник радова, Ниш, 2008, 166.

¹⁹ *Нацрт Закона о својини и другим стварним правима* израђен је још 2007. и објављен у публикацији, *Ка новом стварном праву Србије*, GTZ и Министарство правде Републике Србије, Београд 2007. Последња верзија овог *Нацрта* из 2012. године доступна је на интернет страници Министарства правде <http://arhiva.mpravde.gov.rs/cr/news/vesti/zakonik-o-svojini-i-drugim-stvarnim-pravima-radni-tekst.html>, приступ 20.11.2017. Референце у раду односе се на ову везију из 2012.

²⁰ Од 2006. године када је Влада Републике Србије оформила Комисију за израд Грађанског законика до данас одвија се рад на Грађанском закону. Преднацрт је доступан

Поред рада на Грађанском законнику потребно је наставити и рад на кодификацији стварног права где Нацрт Законика о својини и стварним правима представља врло добар основ. Ова два текста би у завршним фазама њиховог доношења требало усагласити имајући у виду различите приступе приликом одређевања неких правних института као и увођења неких нових, као што су право реалног терета, право задржане обезбеђујуће својине, право обезбеђујуће својине. Са друге стране „структура Нацрта Законика о својини и другим стварним правима у грубим цртама одговара структури хрватског Закона о власништву и другим стварним правима (1996), и словеначком Стварноправном законнику (2002). Српски Нацрт само по обиму заузима посебан положај: Са 682 члана он је далеко обухватнији од хрватског Закона о власништву и другим стварним правима са непуних 400 чланова и слованачког Закона са непуних 300 чланова“²¹ За потребе овог рада позиваћемо се на поменуте законе донете у Хрватској и Словенији, али и на кодификацију стварног права у Републици Српској која је извршена 2008 године,²² и вршити поређење са Нацртом Законика о својини и другим стварним правима Републике Србије.

Право плодуживања се у Преднацрту Грађанског законика Републике Србије (у даљем тексту Преднацрт ГЗ), дефинише као: „најшире право употребе и прибарања плодова са туђе ствари (послужно добро) уз обавезу да се очува њена суштина“. Ова дефиниција је идентична оној *Paulus-ovoj* (D.7.1.1.) и чини нам се потпуно одражава суштину плодуживања.

За разлику од ове дефиниције, појам плодуживања у Нацрту Законика о својини и другим стварним правима (у даљем тексту Нацрт ЗСДСП) је непотребно искомпликован тиме што се у појму наводи: „Право плодуживања је право лица да, као добар домаћин односно привредник, потпуно искоришћава туђу непотрошну ствар, односно преносиво право (послужно добро) искључујући имаоца послужног добра из његовог искоришћавања, не мењајући послужно добро и његову намену“.²³

Ова опширна дефиниција је непотребно оптерећена, „обавезом плодуживаоца да као добар домаћин, односно привредник“ потпуно искоришћава туђу непотрошну ствар. С друге стране непотребно је помињати и „да искључи

на, http://arhiv.mpravde.gov.rs/cr/articles/zakonodavna_aktivnost/gradanski-zakonik/ приступ 20.11.2017. на који ћемо се у овом раду позивати.

²¹ Нацрт српског Законика о својини и другим стварним правима из 2006. Мишљење професора др. Улрих Дробинџа, Хамбург у сарадњи са госпођом др. Кристиа Јесел-Холсци, *Ка новом стварном праву Србије GTZ* и Министарство правде Р. Србије, Београд, 2007, 154.

²² Закон о стварним правима Републике Српске, „Службени гласник Републике Српске“, бр. 124/08.

²³ Нацрт ЗСДСП, 348 (1).

имаоца послужног добра из његовог икоришћавања“ што се подразумева јер плодуживалац има право да „потпуно искоришћава туђу непотрошну ствар“. И део дефиниције који се односи на предмет плодуживања „преносиво право“ је сувишан јер предмет може бити и шире формулисан што се види из става 2. истог члана (предмет плодуживања може бити и имовинска целина).

Дефиниција би по нама требало да гласи, плодуживање је право лица да потпуно искоришћава туђу непотрошну ствар или преносива права (послужно добро) не мењајући супстанцију послужног добра.

2. ПРЕДМЕТ ПРАВА ПЛОДОУЖИВАЊА

Предмет права плодуживања у Преднацрту ГЗ, је широко постављен, па то могу бити ствари покретне или непокретне, права, имовина или имовинске целине као и аликвотни део (чл. 1968).

2.1. Ствари као предмет плодуживања могу бити покретне или непокретне, али морају бити непотрошне, што је посебно истакнуто у чл. 358 Нацрта ЗСДСП. Непотрошне ствари су оне које своју корисност не исцрпљују првом употребом, већ се могу употребљавати више пута или неограничено, а да се при томе не исцрљује њихова супстанција. Ово правило датира из римског права. У *Јустинијановим, Институцијама* је стајало: „Плодуживање се може основати не само на земљишту и зградама него и на робовима стоци и другим стварима, изузев оних које се употребом троше, код којих ни по природном, ни по правном смислу, не може постојати плодуживање.“²⁴ Сврха плодуживања која се састоји у употреби туђе ствари и прибирању плодова са ње, а да се не угрози сама супстанција ствари и да се по истеку рока на које је уговорено ствар врати власнику, је могућа само на непотрошним стварима. Изузетак од овог правила, је могућност установљења плодуживања на покретној ствари, тзв. неправо плодуживање (*quasi ususfructus*).²⁵

Непотрошне ствари требало би да буду и употребљиве, што значи да имају својство да могу да дају плодове или друге користи које задовољавају интерес плодуживаоца.²⁶ Право плодуживања искључиво на покретним стварима као самосталном праву се ређе уговара, него се чешће јавља уз плодуживање на имовини или имовинским целинама.

²⁴ *Justiniani, Institutiones, 2,4,2. Ante Romac, Izvori rimskog prava, Zagreb, 1973,201.*

²⁵ „У класично доба се захтевало да ствар буде непотрошна, што намеће сама суштина овог права. Посткласично право је омогућило „неправи усусфрукт“ (*quasiususfructus*) на потрошним стварима. Тада се даје на плодуживање новац или друга потрошна и заменљива ствар, а титулар се обавезује да ће по престанку службености вратити исту количину ствари исте врсте. О. Станојевић, *op.cit.* 226.

²⁶ Мирослав Лазивић, *Личне службености*, Ниш, 2000,11.

Када је предмет плодуживања непокретност, уговор се закључује у форми јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе, и уписује у катастар непокретности.²⁷

Предмет плодуживања може бити и збир ствари или збирна ствар, на пример, робни лагер библиотека, стадо оваца и сл. Предмет права плодуживања су и припаци, производи и прираштаји послужног добра, као и користи које оно даје, осим ако није другачије прописано или уговорено.²⁸

Ако више лица има право плодуживања исте послужне ствари, свако лице је самостални носилац свог дела права плодуживања, осим када су у таквом односу да им право плодуживања или неки део права пипада заједнички. У сумњи се сматра да сваком лицу припада једнак део права плодуживања. Када је послужна непокретност у својини више сувласника или заједничких власника сваки од њих мора да трпи да се носилац права плодуживања служи непокретношћу на начин произашао из његовог права.²⁹

Од правила да се плодуживање конституише на туђој ствари, Нацрт ЗСДСП познаје и плодуживање на својој ствари (**својинско плодуживање**). Својинско плодуживање постоји у случају када се у истом лицу стекну својство плодуживаоца и власника послужног добра. Својинско плодуживање може настати у случају консолидације, као начина престанка плодуживања, или изворно на основу закона. Према Нацрту ЗСДСП оно настаје на основу самог закона и предвиђено је чл. 349. према којем: „Исто лице може бити плодуживалац и ималац послужног добра. Ималац права својине, односно другог права које се уписује у јавни регистар може једностраном изјавом воље у писаном облику одредити плодуживање у своју корист, а право плодуживања настаје уписом у јавни регистар.“³⁰

У немачкој правној теорији се нарочито расправљало питање изворног својинског плодуживања. Има мишљења да је оно недопуштено јер је у супротности са принципом да се плодуживање конституише на туђој ствари (*nemini res sua servit*).³¹ Присталице изворног својинског плодуживања наводе аргументе да га треба дозволити ако власник има „правни интерес“, „економски интерес“, „потребу“, „практичну потребу“, „неизбежну потребу“

²⁷ Закон о изменама и допунама Закона о јавном бележничству, *Службени гласник РС*, бр.6/15, чл. 7 (3).

²⁸ Чл. 348(5) Нацрта ЗСДСП. Закон о стварним правима Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 124/2008, чл. 233(4) прописује да су „предмет права плодуживања и припаци оптерећене ствари или права“. Сличну одредбу садржи и хрватски Закон о власништву и другим стварним правима, *Народне новине*, бр. 91/96 са многобројним каснијим изменама. „Предмет сваког права плодуживања је ствар заједно са свим припацима,“ чл. 203 (4).

²⁹ Ова правила садржана су у горе поменутих законима, чл. 233 (5 и 6) и чл. 203 (5 и 6).

³⁰ Чл. 349. Једнострана изјава о својинском плодуживање регулисана је у чл. 374.

³¹ S.D. Wolff, *Nießbrauch am eigenem Grundstuck*, NJW, 36/1968,1679.

и сл.³² Увођење института изворног својинског плододуживања сматрамо корисним јер оно произлази из начела аутономије воље и принципа личне процене интереса и слободе у избору и начину вршења свог права.³³ „Спречавање или нерегулисање својинских ограничених стварних права је догматско затварање очију пред стварношћу“³⁴ У Преднацрт ГЗ би требало уврстити и изворно својинско плододуживање као један врло користан правни институт ради задовољења различитих потреба власника ствари.

2.2. Права могу бити предмет плододуживања под условом да су имовинска и преносива и да су подобна за коришћење. То могу бити: закуп, реални терет, имовинска овлашћења из ауторског и проналазачког права, потраживања из хартија од вредности, животна рента, акције, удео у привредном друштву, удео на ствари и друга права.³⁵

Начелно посматрано, ако неко право по својој природи даје некакав приход који не задира у његову супстанцију (на пример, ауторско право, патент, нека лична права, право на удео у друштву са ограниченом одговорношћу, право из акције или обвезнице) оно је подобно да буде предмет плододуживања, док у супротном може постојати само неправо плододуживање (*quasi ususfructus*) на праву, у ком случају је плододуживалац дужан да имаоцу надокнади његову вредност када плододуживање престане.³⁶

„Право може бити предмет плододуживања ако даје плодове и друге користи (на пример главница која даје камате). То је један од ретких случајева где и право (редовито тражбина) може бити предмет стварног права“³⁷

Плододуживање на потраживању је изузетак од правила да стварно право има приоритет у односу на облигационо право, јер у овом случају стварно право настаје из облигационог права.³⁸

Плододуживалац права потраживања има право да прибира камате. Када потраживање на коме постоји право плододуживања доспе за наплату, плододуживалац је дужан наплатити га. Са испуњењем потраживања, право плододуживања прелази на ствар, која је била предмет испуњења.

„Када је предмет потраживања новац, плододуживалац је дужан, на захтев сопственика, положити наплаћени износ код суда, али ако плододуживалац пружи довољно обезбеђење сопственику (имаоцу права потраживања)

³² *Ibid.*, 1678.

³³ Вид. М. Лазић, *Личне службености*, Ниш, 2000, 112.

³⁴ Милан Бартош, „*Сопственичка стварна службености*“, *Архив*, Београд, књига XXXIV, 4/1937, 356.

³⁵ За немачко право, вид. Karl Heinz Schwab, *Sachenrecht, Ein Studienbuch (Kurzlehrb Sadium)*, C.H Beck'sche Verlagsbuchhandlung, М. 1989. 368.

³⁶ М. Живковић, *ibidem.*, 187.

³⁷ Nikola Gavella *et alia*, *Stvarno pravo*, svezak 2, Zagreb 2007, 38.

³⁸ Р. Ковачевић Куштримовић, *Плододуживање и наше право*, *Правни животић*, бр. 10/1996, 109.

може задржати наплаћени новац код себе³⁹. Овај став има алтернативу која гласи. Када је предмет потраживања новац, плододуживалац је дужан, на захтев сопственика, положити наплаћени износ код суда, али ако је предмет његовог потраживања такође новац (камата) и ако је оно доспело за наплату, плододуживалац може задржати за себе колико му се дугује, а остало је дужан предати сопственику.

Мишљења смо да би овај став 3. требало да гласи, Када је предмет потраживања новац плододуживалац је дужан да на захтев сопственика положи наплаћени износ код суда, али ако плододуживалац пружи довољно обезбеђење сопственику (имаоцу права потраживања) може задржати наплаћени новац код себе, а остало је дужан предати сопственику.

Сопственик као и плододуживалац могу захтевати да се наплаћени новац уложи тако да доноси приход.⁴⁰

Плододуживање на хартијама од вредности сматра се посебним обликом плододуживања на праву садржаном у хартијама од вредности. Плододуживање на потраживањима из хартијама од вредности предвиђа, Преднацрт ГЗ у чл. 1971.⁴¹ Чини нам се непотребним трећи и четврти став овог члана, већ би требало да стоји: пренос права на плододуживање из хартија од вредности као и других права на плододуживање врши се на начин за њихово преношење, ако за одређени случај није предвиђено нешто друго. За стицање плододуживања на неком праву потраживања потребно је да дужник буде обавештен о закљученом уговору између повериоца (имаоца права) и плододуживаоца.⁴² Мишљења смо да алтернатива овом члану став 2. није адекватна.

Плододуживање на правима ретко настаје као самостално право него се најчешће јавља као сегмент плододуживања на имовини, имовинским целинама или заоставштини.

Неки грађански законици, садрже правило да се на плододуживање које за предмет има неко право сходно примењују општа правила о плододуживању на стварима уколико за конкретан случај не важи нешто друго.⁴³ Слично правило предвиђено је у Закону о власништву и другим стварним правима Републике Хрватске. Према чл. 203 (3). „плододуживање може постојати и на

³⁹ Преднацрт ГЗ, чл. 2003, ст.3.

⁴⁰ Преднацрт ГЗ, чл. 2003, ст. 4.

⁴¹ „Уговорник (прибавилац) стиче право плододуживања на потраживању уписаном на обвезници на доносиоца када му буде предата обвезница. Пренос права на потраживању из хартије под вредности по наредби врши се индосаментом у коме је назначено да је (хартија) предата на (у)плододуживање“.

⁴² Чл. 1971, ст. 5 и 2.

⁴³ Немачки грађански законик (§ 1068). Иначе овај Законик о плододуживању на правима има 17 параграфа (1068-1084). Детаљније види у Friedrich Lent, *Sachenrecht*, C.H. Beck'sche Verlagbuchhandlung, München und Berlin 1960, 232-235.

праву које даје плодове или друге користи; у том случају узима се да је то право ствар, па се на одговарајући начин примењује оно што је одређено за ствари“.

Нацрт ЗСДСП је предвиђено да плодуживалац може право плодуживања дати на плодуживање (подплодуживање)⁴⁴. Плодуживање на праву плодуживања, по правилу, није допуштено, него се може уступити само вршење права плодуживања.

Објект плодуживања не могу бити правне моћи јер немају самосталан објект и њихово коришћење не може дати добит (нпр. право прече куповине), као и неимовинска права (права личности) и непреносива имовинска права (нпр. личне службености, али се на њима може конституисати право коришћења облигационог карактера).⁴⁵

2.3. Имовина или имовинска целина као предмет плодуживања по-дразумева конституисање овог права на појединим имовинским правима и стварима које чине нечију имовину. Имовину чине сва субјективна имовинска права која за свој објект имају добра као имовинске вредности и која се могу изразити у новцу.⁴⁶ Плодуживање имовине може имати за објект целокупну или део имовине који обухвата више тачно одређених ствари и права. Због права следовања које важи за службености уопште, плодуживање на имовини важи и у случају када се одређене ствари или права из имовине пренесу у другу имовину (нпр. продајом или поклоном). Плодуживање на имовини не простире се аутоматски на стварима или правима које накнадно буду припојене имовини која је предмет плодуживања.

Конституисање плодуживања на имовини врши се најчешће универзалном сукцесијом. Најчешћу примену има код плодуживања на заоставштини која се третира као облик плодуживања на имовини.⁴⁷

Имовинска целине као делови имовине са тачно одређеном наменом су за разлику од целокупне имовине много чешћи предмет плодуживања (нпр. трговачко друштво, робни лагер и сл.) и стичу се према правилима која важе за сваку поједину врсту предмета плодуживања.⁴⁸

2.4. У погледу заоставштине се поставља питање, да ли и она може бити предмет плодуживања. Заоставштина је имовина оставиоца која је привременог карактера и траје од смрти оставиоца до њене деобе. Према Закону о наслеђивању (ЗОН), заоставштину чине сва наслеђивању подобна права

⁴⁴ Нацрт ЗСДСП, чл.361. Сложили би се са мишљењем проф. М. Лазића да ово није требало предвидети у Нацрту ЗСДСП, јер плодуживање је начелно недопуштено, али се може уступити вршење права плодуживања. *Ibid.*, 178.

⁴⁵ М. Лазић, *Ibid.*, 12.

⁴⁶ Даница Попов, *Грађанско право, ојцији део*, Нови Сад, 2012, 165.

⁴⁷ М. Лазић, *Ibid.*, 14.

⁴⁸ Преднацрт ГЗ, чл. 1972.

која су оставиоцу припадала у тренутку смрти.⁴⁹ Према НГЗС, заоставштина може бити предмет плодуживања или њен аликвотни део. На овај вид плодуживања примењују се правила која се односе на плодуживање на имовини или имовинским целинама.⁵⁰ ЗОН је предвидео неколико случајева плодуживања. Најпре, када је наследник постављен под раскидним условом или роком он има положај уживаоца заоставштине.⁵¹ Други случај је предвиђен чл. 188. „при уступању и расподели, уступилац може за себе или свог брачног супружника или за обоје, или за кога другог, задржати право уживања на свим или неким уступљеним добрима, може уговорити доживотну ренту у стварима и новцу, доживотно издржавање или какву другу накнаду“. Брачни супружник и остали наследници увек могу споразумом доживотно уживање преиначити у доживотну ренту (чл. 30 ЗОН). Плодуживање на посебним стварима или правима из заоставштине настаје тек деобом заоставштине.

2.5. Преднарт ГЗ предвиђа посебна правила за плодуживање на шумама и рудницима.⁵² Специфичност шуме и рудника као предмета плодуживања је у томе што употреба и прибирање плодова подразумева и делимично захватање супстанције ствари. У случају шума плодуживање се састоји у периодичној сечи дрвећа „онолико дрвећа годишње колико је редовно чинио сопственик у складу са правилима посебног закона.“⁵³ У нашем праву начин коришћења шума регулисан је посебним Законом о шумама⁵⁴. Према чл. 2005. Преднарта ГЗ, плодуживање на стварима код којих се прибирање користи састоји у вађењу саставних делова супстанције, посебно у рудницима примењују се правила о плодуживању на шумама. Методологија којом се за плодуживање на рудним богатствима примењују аналогна правила као за плодуживање на шумама прихваћена је из Швајцарског грађанског законика.⁵⁵ Према Закону о јавној својини,⁵⁶ природна богатства у које између осталог спадају и рудна, минерална богатства и резерве минералних сировина, су у својини Републике Србије, а начин коришћења и управљања природним богатством уређује се посебним законом.⁵⁷

Предмет плодуживања могу бити и **потрошне ствари**. Овај облик плодуживања се назива, **неправо плодуживање** (*quasiususfructus*).⁵⁸

⁴⁹ Закон о наслеђивању, *Службени гласник РС*, бр.46/95,101/2003,одлука УСРС и 6/2015, чл. 1.ст.1. Изузеци од овог правила предвиђени су у чл. 1. ст. 2 и 3.

⁵⁰ Преднарт ГЗ, чл. 1972.

⁵¹ ЗОН, чл.128, ст.1.

⁵² Преднарт ГЗ, чл. 2004, 2005.

⁵³ Преднарт ГЗ чл. 2004.

⁵⁴ Закон о шумама,“*Сл. гласник РС*“ бр. 30/10, 93/12, 85/15.

⁵⁵ Види чл. 771 Швајцарског грађанског законика

⁵⁶ „*Сл. гласник РС*“ бр. 72/11, 88/13, 105/14, 104/16, 108/16, 113/17.

⁵⁷ Чл. 9. Закона о јавној својини.

⁵⁸ *Quasi ususfructus* је први пут установљен у римском праву једном сенатском одлуком (*senatus consultum*) из доба царства (I.I. D VII, 5), а познају га Немачки грађански законик

3. НЕПРАВО ПЛОДОУЖИВАЊЕ

Неправо плодуживање се конституише на потршним стварима које се не могу користити без задирања у њихову супстанцију. Плодуживалац стиче право својине на предмету плодуживања и располаже њиме, али је по протеку рока на који је плодуживање уговорено обавезан да власнику ствари врати ствари исте врсте, квалитета, количине или да накнади њихову вредност. Неправи плодуживалац не стиче стварно право на објекту плодуживања, већ својину, а власник који је уступио ствар плодуживаоцу стиче само облигационо право на повраћај ствари и накнаду штете.

Предмет неправог плодуживања могу бити и непотрошне али заменљиве ствари, које су по својој природи намењене отуђењу (новац, роба на стоваришту и сл.). Ове ствари прелазе у својину плодуживаоца с тим да је по престанку плодуживања дужан да власнику надокнади њихову вредност.

Право својине на новцу плодуживалац стиче у тренутку предаје и њиме може располагати по својој вољи. Ако је плодуживање основано на већ уложеној главници, плодуживалац може захтевати само камате.⁵⁹

Нацрт ЗСДСП је прецизно регулисао случај када је предмет плодуживања новац. „Лице које је добило новац на плодуживање, постаје његов власник, и улаже га у споразуму са даваоцем, уз обавезу да по престанку права, даваоцу врати једнаку вредност, а у недостатку споразума улаже га као добар домаћин, односно привредник“.⁶⁰

Неправо плодуживање постоји и када је објект плодуживања право које не даје плодове (на пример неукраћена главница). У овом случају право прелази на плодуживаоца који је дужан да по престанку плодуживања власнику надокнади његову вредност. Плодуживање на имовини и заоставштини може да садржи и облике неправог плодуживања што се процењује према објекту и карактеру плодуживања.

Из наведеног произлази да се неправо плодуживање може конституисати на потрошним стварима или непотрошним заменљивим стварима намењеним отуђењу и на правима која не дају плодове. У случају неправог плодуживања послужна ствар је новчана вредност ствари која ће се власнику вратити након истека плодуживања.

„Плодуживање на потрошним стварима, противречи суштини плодуживања да не овлашћује титулара на захватање у супстанцију ствари. Неправо плодуживање се само у економском, а не и у правном смислу може третирати као лична службеност. Потрошност супстанце, тј. објекта квази

§ 1067. Аустријски грађански законик § 510. Српски грађански законик, § 375. Општи имовински законик за Црну Гору, чл. 159.

⁵⁹ Чл. 241(3) Закона о стварним правима Републике Српске.

⁶⁰ Нацрт ЗСДСП, чл. 389(2).

плодоуживања и облигационоправни карактер који услед тога добија плодуживање, знатно умањују, па и онемогућавају остварење функција које уобичајено има „право“ плодуживање.“⁶¹

„Док код редовног ужитка постоје на истој ствари два стварна права: право ужитка и право својине, дотле код *quasiususfructusa* само једна страна има стварно право (својину), а друга има тражбено право.“⁶²

„Неправо плодуживање је облигационо право које је слично бесплатном зајму али се од њега разликује у следећем: 1. По намени (сврси); код *quasiususfructusa*, сврха је обезбедити, осигурати неко лице (на пример син ужива главницу до пунолетства), а код зајма сврха је кредит, при чему је меродавна воља странака; 2. Код зајма се враћају ствари исте врсте, количине и квалитета, а код *ususfructusa*, само новчана вредност; 3. *Quasiususfructus* престаје смрћу или протеком рока на који је унапред одређен, а зајам може бити временски неограничен и престаје отказом; 4. Код *quasiususfructusa* може се тражити кауција, а код зајма залога.“⁶³

Преднацрт ГЗ у посебном Одсеку VI, регулише неправо плодуживање, и предвиђа посебна правила када је предмет плодуживања непотрошна ствар тзв. неправо плодуживање.

Када власник ствари преда потрошне ствари на плодуживање, плодуживалац стиче право својине на њима и може их слободно потрошити или отуђити. По престанку права плодуживања, плодуживалац је дужан да врати власнику исту количину исте врсте потрошних ствари истог квалитета, или накнадити новчану вредност примљених ствари у време престанка плодуживања.

Сличну формулацију садржи и Нацрт ЗСДСП: „Ако није другачије уговорено, лице које је овлашћено да потпуно искоришћава туђу потрошну ствар, односно ствар намењену отуђењу, постаје њен власник, уз обавезу да, по престанку права, по свом избору, њеном ранијем имаоцу прибави својину на другој таквој ствари или накнади вредност коју је ствар имала у часу заснивања плодуживања.“⁶⁴

Разлика између Преднацрта ГЗ и Нацрта ЗСДСП је у вредности предмета плодуживања која треба да се врати власнику ствари по протеку рока плодуживања. Решење које је предложено у Преднацрту ГЗ, да се накнађује вредност ствари у време престанка плодуживања је правичније, од решења које је предложено у Нацрту ЗСДСП да се накнађује вредност коју је ствар имала у часу заснивања плодуживања, с тим да се може и другачије уговорити.

⁶¹ М. Лазић, *Ibid.*, 102.

⁶² Лазар Марковић, *Грађанско право, ошћини део и стварно право*, Београд 1927, 478.

⁶³ Чедо Рајачић, *Стварно право*, II и III део, Загреб 1956, 357.

⁶⁴ Нацрт ЗСДСП, чл. 389(1).

Ако су непотрошне ствари приликом предаје плодуживаоцу биле процењене, он стиче право својине на њима, али је по престанку плодуживања дужан накнадити власнику њихову процењену вредност.

На неправо плодуживање се на одговарајући начин примењују општа правила о праву плодуживања уколико нешто друго није одређено законом и ако није у супротности са природом неправог плодуживања.⁶⁵

4. ПРАВО ПЛОДОУЖИВАОЦА НА ПЛОДОВИМА КОЈЕ ДАЈЕ ПОСЛУЖНО ДОБРО

Основно овлашћења плодуживаоца да извучи економску корист из послужне ствари једнако је одговарајућим овлашћењима самог власника и стога има право да послужну ствар држи, да је употребљава да прибира плодове и друге користи које ствар даје. У погледу обима прибирања плодова, према Српском грађанском законнику (§376.) плодуживаоцу припадају сви приходи од једне ствари, и обични и ванредни у најширем смислу. Изузима се сокровиште (скривено благо), ако би се у земљи која је дата на плодуживање нашло, које власнику земље припада на основу закона.⁶⁶

У погледу налаза блага у послужном добру Нацрт ЗСДСП, предвиђа специфична правила, диспозитивне природе. „Плодуживалац и ималац послужног добра у којем је нађено скривено благо, деле на једнаке делове награду која по основу налаза блага припада имаоцу тог добра, ако другачије не уговоре.“⁶⁷ Преднацрт ГЗ у погледу налаза скривеног блага на послужном добру нема посебну одредбу. Као што нема право на сокровиште, плодуживалац нема право на одвојене делове супстанције са послужне ствари (на пример, стабло које је оборιο гром и сл.)

Појам „приход“ је шири од појма „плод“ јер обухвата и принос који се не јавља периодично.⁶⁸

Ако другачије није одређено послужно добро се искоришћава у складу са његовом природом и на уобичајен начин.⁶⁹

Обим плодуживања може се ограничити искључењем одређених користи које даје послужна ствар, чиме се смањује разлика у односу на остале

⁶⁵ Преднацрт ГЗ, 2001 став 4.

⁶⁶ Сличну дефиницију садржи и Закон о стварним правима Републике Српске. „Плодуживаоцу припада сав приход који ствар даје. Приход послужне ствари чине плодови и друге користи које ствар даје без умањења садржаја. Благо нађено у послужној није приход плодуживаоца“. Чл. 235 (1)(2).

⁶⁷ Нацрт ЗСДСП, чл.372.

⁶⁸ Лазар Марковић, *Грађанско право-Општи део и стварно право*, Београд,1928,463.

⁶⁹ Нацрт ЗСДСП, чл. 350,351.

личне службености. Ова могућност предвиђана је у Преднацрту ГЗ у чл. 1965. а познају је на пример, грађански законици Немачке, Француске, Швајцарске и др. Право плодоуживања на непокретности може бити ограничено на одређени део зграде или земљишта.

Плодоуживаоцу припадају плодови послужног добра и стиче право својине на њима у **тренутку** одвајања од плодноне ствари. Ово правило предвиђено је Законом о основама својинско-правних односа (ЗОСПО), према коме, „савестан држалац, плодоуживалац и закупац ствари која даје плодове стиче право својине на плодове у тренутку њиховог одвајања.⁷⁰“ Преднацрт ГЗ је у члану 1976. предвидео исто као и ЗОСПО, да плодоуживалац стиче право својине на природним плодовима, који су сазрели у време плодоуживања, одвајањем од главне ствари. Нацрт ЗСДСП је предвидео да плодоуживаоцу припадају плодови послужног добра њиховим одвајањем, односно који су доспели за време трајања плодоуживања, ако другачије није уговорено. За разлику од ЗОСПО и Преднацрта ГЗ, према Нацрту ЗСДСП горе наведено правило је диспозитивног карактера („ако другачије није уговорено“).

Плодоуживалац стиче право на плодове у новчаном облику (на пример, камате на главно потраживање, закупнине дивиденде) од дана када је плодоуживање настало до дана када је престало, укључујући и плодове који су настали пре, али који доспевају после престанка плодоуживања. Новчани плодови настали пре, али доспели после настанка плодоуживања, припадају власнику, као и сви плодови који настану после престанка плодоуживања.⁷¹ Формулацију „за трајања плодоуживања“ из чл. 352. Нацрта ЗСДСП, која се односи на прибирање цивилних плодова, требало би преформулисати тако да гласи „сразмерно временском трајању плодоуживања“, што је прихваћено у упоредном праву. У неким грађанским законцима усвојено је правило да плодоуживалац стиче цивилне плодове сразмерно временском трајању плодоуживања, „дан по дан“, без обзира да ли су у време настанка, односно престанка плодоуживања доспели или не и да ли су у то време наплаћени или не.⁷² Сложили би се са мишљењем, М. Лазића да обрачунавање цивилних плодова „дан по дан“ сразмерно трајању плодоуживања треба применити и на расподелу натуралних плодова, чиме се не деле плодови него њихова вредност.⁷³

У погледу **трошкова стварања плодова** и Нацрт ЗСДСП и Преднацрт ГЗ, предвиђају слична правила.

⁷⁰ ЗОСПО, чл. 27 ст.2.

⁷¹ Преднацрт ГЗ, чл. 1977.

⁷² Француски грађански законик, чл. 586, Аустријски грађански законик § 519. Швајцарски грађански законик чл. 757.

⁷³ М. Лазић, *Ibid.*, 172.

Према Нацрту ЗСДСП плододуживалац и власник послужног добра могу да се договоре да, плододуживалац који по заснивању плододуживања присвоји плодове у чијем стварању није учествовао или је делимично учествовао, је дужан да имаоцу послужног добра накнади трошкове стварања плодова, односно њихов сразмеран део, под условом да трошкови стварања плодова не надилазе вредност присвојених плодова. Ако је тако уговорено, ималац послужног добра који је по престанку плододуживања присвојио плодове у чијем је стварању делимично учествовао, дужан је да плододуживаоцу накнади трошкове стварања плодова односно њихов сразмерни део, под условом да трошкови не надилазе вредност присвојених плодова. Обавеза накнаде горе поменутих трошкова не постоји ако плодови нису присвојени из оправданих разлога, односно ако је ималац права на накнаду трошкова позван да их присвоји.⁷⁴

Према, Преднацрту ГЗ (чл. 1976) сопственик послужне ствари има право да захтева правичну накнаду издатака (*impensae*, трошкова) уложених у стварање плодова под условом да њихов износ не прелази вредност плодова. По престанку плододуживања плододуживалац има право да под истим условима као и сопственик послужне ствари захтева од њега правичан износ накнаде за издатке (трошкове) које је уложио у стварање плодова. Формулација „правична накнада“ коју користи Преднацрт ГЗ је термин који не би требало користити, него уместо њега само израз „накнада“ под којом би се подразумевала накнада према тржишној вредности у време њиховог настанка.

5. ТРАЈАЊЕ ПЛОДОУЖИВАЊА

Право плододуживања установљено у корист физичког лица траје најдуже до смрти плододуживаоца, али се уговором или тестаментом може предвидети краћи рок трајања права плододуживања. Плододуживање се гаси даном смрти плододуживаоца, чак и када је орочено, а смрт наступи пре истека рока.

Право плододуживања у корист правног лица траје до престанка правног лица, али најдуже 50 година.⁷⁵ Нацрт ЗСДСП предвиђа да правно лице може бити плододуживалац до његовог престанка, али најдуже 30 година, са могућношћу обнављања по протеклу 10 година од дана заснивања, односно претходног обнављања, уз сагласност имаоца послужног добра.⁷⁶ Ограниченост плододуживања за правна лица је оправдано јер би у супротном власник ствари неоправдано био ускраћен за своје право, што је у супротности са функцијом плододуживања.

⁷⁴ Нацрт ЗСДСП, чл. 353.

⁷⁵ Преднацрт ГЗ, 1967, ст. 3.

⁷⁶ Нацрт ЗСДСП, чл. 358(1).

Право плодуживања није наследиво.⁷⁷ Према решењима усвојеним у упоредном праву ово право може се наследити. Аустријски грађански законик, а по узору на њега и СГЗ, предвиђао је могућност да се уговором може предвидети да плодуживање прелази на наследнике у ком случају, ако ништа другачије није одређено (у случају сумње), плодуживање прелази на прве наследнике и престаје њиховом смрћу, а ако је уговорено плодуживање у корист једне породице оно прелази на све чланове исте породице, и престаје смрћу свих чланова породице (смрћу последњег наследника).⁷⁸

Према Закону о власништву и другим стварним правима Хрватске, „плодуживатељеве дужности и одговорности прелазе и на његове наследнике“.⁷⁹

Законом о стварним правима Републике Српске, предвиђено је: „Личне службености не могу се наследити, осим службености изричито основаних и за наследнике овлашћеног лица. Лична службеност изричито основана и за наследнике овлашћеног лица гаси се смрћу последњег наследника. Ако је лична службеност заснована у корист једне породице, престаје када та породица изумре. У случају сумње сматра се да је основана за наследника, а ко тврди да је основана за породицу, треба то и да докаже“.⁸⁰

Има мишљења да су оваква решења у праву Републике Српске и Хрватске последица слеђења правне традиције из Аустријског грађанског законика.⁸¹

ЗАКЉУЧАК

Право плодуживања је, временски ограничена лична службеност која свог титулара (плодуживаоца) овлашћује да се у сваком погледу служи туђом ствари (послужно добро) у складу са његовом наменом чувајући њену супстанцију. Основно овлашћења плодуживаоца да извучи економску корист из послужне ствари једнако је одговарајућим овлашћењима самог власника и стога има право да послужну ствар држи, да је употребљава да прибира плодове и друге користи које ствар даје. У погледу обима прибирања плодова, плодуживаоцу припадају сви приходи које ствар даје, како редовни тако и ванредни у најширем смислу. Предмет права плодуживања могу

⁷⁷ Нацрт ЗСДСП, чл.358 (1). „Право плодуживања траје најдуже до смрти плодуживаоца и није наследиво“. И према Преднацрту ГЗ право плодуживања није наследиво јер престаје смрћу физичког лица, а престанком постојања правног лица гаси се и његово право плодуживања (чл. 1993).

⁷⁸ Аустријски грађански законик, § 529, СГЗ, § 392.

⁷⁹ Закон о власништву и другим стварним правима Републике Хрватске, чл. 210, ст.6.

⁸⁰ Закон о стварним правима Републике Српске, чл. 232 (2) и (3) и чл. 260.

⁸¹ Милош Живковић, *Уређење личних службености у Српском грађанском Законику, Зборник радова поводом 170 година Српског грађанског законика, Правни факултет Универзитета у Београду*, 2014. 190.

бити ствари, права, имовина или имовинска целина као и заоставштина или њен аликвотни део како је предложено у Преднацрту Грађанског законика. Ствар као предмет плодоуживања, може да буде покретна или непокретна, али мора да буде непотрошна. Може се конституисати и плодоуживање на потрошним стварима, (неправо плодоуживање), али под посебним условима. Права као предмет плодоуживања, морају да буду преносива имовинска права која се могу непосредно или посредно користити. Преднацртом Грађанског законика се предлаже да заоставштина или њен аликвотни део могу бити предмет плодоуживања. Плодоуживање као свеобухватно и искључиво право личне службености је временски ограничено. Ако је конституисано у корист физичког лица, може трајати најдуже до краја његовог живота, ако се уговором или завештањем не предвиди краћи рок. За правно лице се у Преднацрту Грађанског законика предвиђа да траје до престанка правног лица а најдуже 50. година.

Сматрамо да је у Преднацрту Грађанског законика право плодоуживања, регулисано свеобухватно и на савремен начин што ће допринети афирмацији, овог још у римском праву, утемељеног правног института и допринети правној сигурности у нашем праву. Ако се узме у обзир да је право плодоуживања на детаљнији и оригиналнији начин регулисано и Нацртом Законика о својини и другим стварним правима (верзија из 2012. године), с правом можемо констатовати да постоји солидан темељ да се потпуно и у складу са савременим тенденцијама уреди право плодоуживања у нашем праву.

*Danica D. Popov, Ph.D., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
dpopov@pf.uns.ac.rs*

The usufruct in The Draft of Civil Law in Serbia

Abstract: *Usufruct is the right of using and taking the fruits of something belonging to another. It was understood to be given for the life of the receiver the usufructuary, unless of shorter period was expressed, and then it was to be restored to the owner in the good condition as when it was given except for ordinary wear and tear*

In this paper, the author points some legal solutions pertaining to the institute of usufruct as envisaged in the Draft Civil Code, and in the Draft Code on Property and other Rights.

This institute in the Republic of Serbia positive Law has not been comprehensively regulated yet, but in the most of cases we still apply the legal provisions contained in the Serbian Civil Code of 1884.

For the first time in modern legal history in Serbia, usufruct is completely regulated in the Draft Civil Code, in about 42 articles and in the 43 articles in the Draft Code on Property and another Rights.

In addition, the author s focus is on the object of usufruct. Providing that both Drafts will be adopted, the Serbian legislation will obtain a modern institute of usufruct.

Keywords: *usufruct, subject matter of usufruct, cessation of usufruct, Draft Civil Code, Draft Code of Property and other Rights.*

Датум пријема рада: 16.01.2018.